

STRÖMSTAD AKADEMI

Nordiskt institut för avancerade studier

NYHETSREBREV JUNI 2021, intern edition

Innehåll

Redaktörens ruta	1
Ordförandens rapport	3
Rektors rapport	3
Vetenskapskrönika i Strömstads tidning.....	5
John Fletcher: Om meningsfullt liv.....	6
John Fletchers kommentar om demokrati	7
Torsten Rönnerstrand: Om Göteborgslitteratur	8
Åsa Morberg: Om kompetensutveckling	11
Åsa Morberg: Om hållbar utveckling	13
Ari Lampinen Stockholm 50+	14
SA:s yttrande över SOU 2020:69	15
Kvartalsrapport från lokalavdelningarna	17
Rapport från redaktionskommittén första halvåret 2021	17
AU:s kvartalsrapport	18

Redaktörens ruta

R e d a k t ö r e n s r u t a Anders Gustavsson

Ryggkirurg och styrelseordförande Peter Fritzell rapporterar om aktuella händelser inom Strömstad akademi.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg informerar om aktuella händelser inom Strömstad akademi.

Juni månads krönika i Strömstads Tidning den 5 juni skrevs av **didaktiker Åsa Morberg**. Hon presenterar på ett tilltalande sätt Strömstad akademis senaste antologi Pandemier.

Förslag till nya krönikor i Strömstads Tidning skickas till **Mariana Back** med adress: mariana.back@tekniskamuseet.se

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

Ekonom John Fletcher fortsätter artikelserien "Vad händer med vår välfärd?" Denna gången är temat "Vad innebär det att se livet som meningsfullt?" Han kommenterar också ett tidigare inlägg från **didaktiker Carl Olive-stam** om demokrati.

Litteraturvetare Torsten Rönnerstrand har skrivit artikeln Göteborg i litteraturen i samband med Göteborgs stads fyrahundraårsjubileum.

I videoserien (SAV 30) har **nobelpristagare Edvard Moser** publicerat Space and time. International dynamics of the brain's entorhinal cortex. <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-30.pdf>

I videoserien (SAV 31) har **nobelpristagare May-Britt Moser** publicerat Space, time and memory of the brain. <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-31.pdf>

I videoserien (SAV 32) har **fysiker och rymdfarare Christer Fuglesang** publicerat Föreläsning på Luleå tekniska universitet. <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-32.pdf>

I videoserien (SAV 33) har **virolog Thomas Bergström** publicerat Covid – aktuellt läge i Sverige och världen. <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-33.pdf>

Företagsekonom Sarah Philipsson har publicerat Cost-Structure and the Volatility of Capitalism. *Harvard Deusto Business Research*, 2021 X(1), 146-155.

<https://doi.org/10.48132/hdbr.340>

Didaktiker Åsa Morberg diskuterar frågor gällande kompetensutveckling för lärare men också behovet av undervisning om beteendeförändringar om vi skall nå en hållbar utveckling.

Fysiker Ari Lampinen informerar om en kommande konferens i Stockholm i juni 2022 med titeln "Stockholm+50: a healthy planet for the prosperity of all – our responsibility, our opportunity".

Fysiker Lars Broman deltar i digitala Almedalen 2021 den 6 juli och föreläser om Har alla glömt kärnkraftens "osannolika" risker?

Etnolog Anders Gustavsson presenterade boken Improper Use, Moderation or Total Abstinence of Alcohol (AAS 56) <http://stromstadakademi.se/AAS/AAS-56.pdf> vid en internationell digital kongress i Helsingfors den 21-24 juni 2021 med temat Breaking the Rules? Power, Participation, Transgression.

Barnläkare Gudmund Bergqvist rapporterar om Redaktionskommitténs arbete under första halvåret 2021.

Historiker Bode Janzon rapporterar om lokalgruppernas verksamhet under det andra kvartalet 2021.

Farmakolog och sekreterare Marylou Wadenberg rapporterar om arbetsutskottets (AU) verksamhet under det andra kvartalet 2021.

Antologin "Pandemier – dåtid och nutid för framtid" <http://stromstadakademi.se/Pandemierforhand.pdf> kan beställas genom Strömstads Bokhandel: std.bok@telia.com eller Bokus.com för ett pris av 249 kr. <https://www.bokus.com/bok/9789189331006/pandemier/>

Strömstad akademi har inlämnat remissvar på den statliga utredningen SOU 2020:69 Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre. En viktig punkt från Akademiens sida är att pension skall vara en rättighet efter en viss ålder men inte en plikt att tvingas avgå vid denna ålder.

Försök att värva nya medlemmar till Akademin, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Per Flensburg:

per.flensburg@stromstadakademi.se

Jag önskar nya bidrag till julinumret 2021 av Nyhetsbrevet med deadline den 27 juli 2021 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning.

Sänd också bidrag till Akademiens skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, och videoserien under adressen: gudmundbergqvist@hotmail.com.

Ordförandens rapport

Kollegor i Strömstad akademi,

Tack alla för ett konstruktivt och värdefullt verksamhetsår! Och välkomna alla nya ledamöter! Vi har just avslutat ett konstruktivt verksamhetsår i och med Årsmötet i Strömstad måndagen den 21:e juni. Jag hänvisar till det kommande protokollet, och i övrigt till det månatliga Nyhetsbrevet; <http://stromstadakademi.se/wp2/nyheter/>

Strömstad akademi har under 2020, förutom att publicera många vetenskapliga artiklar, debattinlägg och videopresentationer, av regeringen anlitats som remissinstans med avseende på utlåtandet från Delegationen för senior arbetskraft.

Delegationen tillsattes för att utreda hur nationen på bästa sätt ska kunna utnyttja den seniora kunskapspotential som en förening som Strömstad akademi tillhandahåller, vilken är exceptionell! Tack alla för era betydelsefulla insatser! <https://seniorarbetskraft.se/>

<https://seniorarbetskraft.se/wp-content/uploads/2020/11/Sammanfattning.pdf>

Jag ber er begrunda de tidigare Nyhetsbrevet, och önskar alla på norra halvklotet en skön sommar, och alla er på södra halvklotet en skön vinter!

Och samtidigt alla förstås en god hälsa!

Allt gott, Peter

Rektors rapport

Så har årsmötet avhållits och styrelsen beviljades ansvarsfrihet. Skönt att veta. Två andra viktiga beslut fattades: Tillsätta en grupp för att se över stadgarna och tillsätta en grupp som tar fram etiska riktlinjer. Alla var överens om att dessa riktlinjer ska vara så lite hinderande som möjligt, men förmodligen behövs de vid vissa typer av ansökningar. Det har förekommit en ganska livlig diskussion mellan olika ledamöter som vill ha etiska regler och de som inte vill ha det. I detta sammanhang gör jag några reflektioner kring begreppet "regel".

En regel delar upp handlingsalternativ i tillåtna och icke-tillåtna. Gränsen kan synas skarp och klar. Ta t.ex. det femte budet: Du skall icke dräpa. USA är ett gudfruktigt land och Gud åberopas i alla presidentens tal. Men man har dödsstraff! Budet är alltså inte absolut, även om det är formulerat så. Vi har i Strömstad akademi haft uppe en del exempel på publiceringsregler. En sådan regel säger att man ska undvika svordomar. Ska den följas bokstavligen kan den språkvetare som vill studera svordomars förändring över tiden inte göra detta. En annan regel säger att man

ska behandla andra människor med respekt. Gäller detta manne Hitler, Stalin och Idi Amin också? Kort sagt: Varje regel har rimliga undantag.

Inför man en regel måste man därför också kontrollera att den efterföljs och att de undantag som görs är rimliga. Detta kräver administration! Det innebär att all text som skrivs måste genomgå en granskning innan den kan publiceras. Någon måste vara censor med makt att stoppa eller ändra andra ledamöters texter. Detta inser man är alldeles orimligt och dessutom strider det mot den svenska grundlagen om yttrandefrihet. Ändå kan man tycka att sådana regler behövs om man läser alla okvädningsord som florerar i sociala media. Slutsatsen blir: Så få regler som möjligt och lita i övrigt på ledamöternas omdöme och sunda förnuft. Och bemöta dem som felar.

I övrigt håller jag och Anders på att planera för vetenskapsfestivalen i höst. Den blir av och den blir både digital och fysisk. Tidpunkten är lite svävande precis som platsen. Vi hade valt gymnasiet och tiden 30 aug-2 sep

men under årsmötet framkom önskemål att flytta festivalen till Skagerack, men den var inte ledig under den tiden. 1 september var tydligen en viktigt datum för då beräknas vissa coronarestriktioner släppas, vilket underlättar för utländska gäster att komma. Av vissa skäl blev först tiden 20-23 september möjlig. Men vi har inte hunnit kolla om det finns lediga lokaler.

Vi planerar ha vissa teman, som hänför sig till våra böcker och till våra forskningsprojekt. Men det viktigast av allt är att de enskilda ledamöterna och då speciellt de som tillkommit 2020 och 2021 träder fram och berättar om vad som ligger dem varmt hjärtat. Jag har skickat ut en kallelse redan, men påminner här om samma sak. Hör av er!

Apropå höra av sig har det visat sig att vi har ett antal olika forum för debatter och debattartiklar. Det första är fria serien, där webbkoordinator tar emot artikeln och lägger ut den. Är det en dubiös artikel måste de som anser detta publicera sig på samma forum och komma med sina invändningar. Jag tänker mig att främst längre artiklar presenteras här. Så har vi för det andra nyhetsbrevet, där många debattartiklar och svar på dessa har sett dagens ljus. Här är det ett mindre format som föredras. Anders redigerar nyhetsbrevet och kan om han så finner lämpligt avvisa en artikel han finner olämplig. Det tredje alternativet är Tvärtänkts hemsida. Här finns, till skillnad från de andra, en konkret publiceringspolicy:

De texter vi levererar här har samma krav på sig som en vetenskaplig artikel med undantag för att en omfattande referensapparat inte behövs. Däremot är det ett oeftergivligt krav att texterna ska vara begripliga för allmänheten, bygga på solida fakta och varje slutsats ska vara ordentligt redovisad med argument både för och emot.

Man kan naturligtvis diskutera detta och det bör också göras. T.ex. uppkommer frågan om populärvetenskapliga artiklar utesluts. Det menar jag att de inte gör men tiden får helt enkelt utvisa hur reglerna tillämpas. De tex-

ter som publiceras på tvärtänkt ska vara lite provocerande, komma med oväntade men väl underbyggda slutsatser och gärna kritisera det för uppenbart tagna.

Det fjärde forum vi har för debatter är vårt diskussionsforum. Här är det främst debatter mellan ledamöter som publiceras. Tyvärr är det inte särskilt många som använder denna möjlighet utan debatter sker i regel via e-posten och då är endast AU eller bästa fall styrelsen inblandad. Det är synd, för jag ser den vetenskapliga debatten som ett utmärkt sätt att höja kvaliteten i sin argumentation, att slipsarna argument och rensa bort det som inte är korrekt.

Till sist är jag bekymrad över den bristande debatten om klimathotet. Detta är ett värre hot än pandemin, industrin verkar lyckligtvis ha insett allvaret, men politikerna är lika fokuserade på röstfångst och undvikande av kritiska artiklar i Expressen och Aftonbladet som tidigare. I klimatfrågan stöter vi på en av demokratins svagheter: Det är majoriteten som bestämmer. Majoriteten av människorna vill ha det bekvämt och öka sin levnadsstandard. Detta gynnar definitivt inte klimatet! Men det politiska parti, som vill införa begränsningar, t.ex. i fordonstrafik, binder ris åt sin egen rygg och riskerar stora förluster. Det behövs en massiv upplysningskampanj och där kan Strömstad akademi spela en roll.

Nu har jag varit negativ och gnällt och klagat. Det finns också positiva saker. Jag fick i måndags mina fysiska kopior av pandemi-boken och det var en fantastiskt fin bok! Inte. Bara innehållet är bra och tänkvärt utan även formen och trycket är fantastiskt fint. Boken pryder vilken bokhylla som helst. Våra projekt, både alkohol och droger samt immigration går som tåget, webinarerna avlöser varandra och idéerna flödar. Det bådär gott för framtiden. Men nu är det först sommar och för mig som älskar värme ser den ut att bli lyckad. Jag ber er alla att njuta av den, samla krafter, ladda batterierna och så ses vi i september på Vetenskapsfestivalen.

Per

Vetenskapskrönika i Strömstads tidning

VETENSKAPSKRÖNIKA

Hur skulle världen se ut om vaccinet inte fanns?

Åsa Morberg

VACCINERING HAR DRAMATISKT FÖRBÄTT-
RAT VÅRA FÖRUTSÄTTNINGAR ATT ÖVER-
VINNA SMITTSAMMA SJUKDOMAR. (BILD:
SANNA TEDEBORG)

I *Pandemier*, en nyutkommen bok från Strömstad akademi, tas pandemierna upp ur flera olika perspektiv: historiskt, medicinskt, socialt, psykologiskt, pedagogiskt och etiskt. Alla med sina skilda utmaningar.

I boken har tretton forskare knutna till Strömstad akademi från skilda områden inom humaniora, medicin och samhällsvetenskap medverkat i denna antologi. Som läsare får man fördjupa sig i det dramatiska som hände när pesten slog till i början av 1700-talet, koleran på 1800-talet och spanska sjukan vid slutet av första världskriget.

I vår tid kan man läsa om hur luksinnet påverkas av covid-19 och hur gymnasierna kunnat hålla verksamheten i gång med hjälp av fjärrundervisning. Pandemin har också medverkat till att ansvariga inom sjukhus och omsorg har ställts inför livsavgörande etiska beslut. Bokens sista bidrag visar hur ett medvetet etiskt beslut kan nås. Den ger sammanfattningsvis ett mångdimensionellt

perspektiv på pandemin och kan också fungera som ett historiskt dokument över coronapandemin.

Hur skulle det se ut om vaccinet inte fanns? Social distansering, karantän, handtvätt och munskydd skulle vara det enda vi kunde ta till när pandemin slår till. Att leva livet fullt ut och få våra behov av sociala kontakter och närhet tillgodosedda, skulle bli helt omöjligt.

Det har funnits infektioner och epidemier så långt tillbaka vi kan överblicka. Virus och bakterier har utvecklat extremt framgångsrika strategier för överlevnad. Varje gång ett virus drabbat oss har vi i princip stått helt handfallna. Men coronapandemin har påmint oss om minst två saker som kan bidra till att stoppa nästa pandemi på ett tidigt stadium – vaccin och restriktioner!

Vaccination mot covid-19 är ett av redskapen för att stoppa pandemin och bidra till att färre människor blir allvarligt sjuka. Men vaccinationen är bara en del av lösningen. Vi behöver fortsätta att tvätta händerna, använda munskydd, stanna hemma vid symptom och hålla avstånd för att bromsa smittan, även när vaccinet mot covid-19 finns tillgängligt. Det handlar om både vaccin och efterlevnad av Folkhälsomyndighetens rekommendationer.

Varför ska man då läsa en bok om pandemier? Många känner idag en viss trötthet på den information som sköljer över oss alla i radio och tv och press. Mycket av det som presenteras är också såväl skrämmande som förlamande. I boken är texterna av ett helt annat slag. Självklart handlar det om allvarliga saker, men texterna är inte skrämmande eller förlamande. De kan faktiskt läsas som man plockar praliner ur en chokladask. Man kan välja de allra godaste först. Boken behöver inte alls läsas från pärm till pärm. Man kan välja sin alldeles egen läsordning. Den ger inte bara läsoplevelser, utan kan också ge ett annat förhållningssätt till pandemier.

John Fletcher: Om meningsfullt liv

Vad innebär det att se livet som meningsfullt?

John Fletcher

Med den här artikeln avslutar jag en mer än årslång serie artiklar på temat "Vad händer med vår välfärd?". Artiklarna har i stor utsträckning handlat om den skattefinansierade välfärden, om hur vi blir – eller inte blir – omhändertagna av 'samhället'. Den andra aspekten, hur vi som individer ska kunna färdas väl genom livet, har jag negligerat i stor utsträckning. Här finns plats för mycket fler tankar från personer som är mycket kunnigare än jag. Låt mig ändå förmedla några reflektioner.

Varför frodas en del, medan andra går under?

Koncentrationslägerfånge Josef Frankl sade: *Man kan ta ifrån mig allt i livet utom en sak: mitt sätt att förhålla mig till det som sker.* Det är i vårt sätt att förhålla oss till omvärlden som vi kan finna meningsfullhet – och överlevnad. Meningsfullhet är ett relativt nytt begrepp för de allra flesta. För den fattige jordbrukaren som levde på existensminimum handlade det om att överleva och att hjälpa familjen att överleva. Valfriheten fanns inte på kartan. Utveckling var ett okänt ord. Livet var statiskt – bortsett från att man åldrades.

I dag lever halva jordens befolkning i länder där BNP per capita är 100.000 kronor eller mer. Möjligheten att göra egna livsval har ökat dramatiskt. Först då kan meningsfullhet bli ett begrepp med innehåll. Hur detta 'innehåll' ser ut är en fråga som varje individ behöver besvara för sin egen räkning.

Aaron Antonovsky (Professor i sociologi i Israel) konstaterade att när människor upplever att livet är **begripligt, hanterligt och meningsfullt** växer deras förmåga att hantera olika sorters svårigheter – de blir stöttaliga. Om detta är sant, vad händer då med människor när de har ett liv som de upplever som obegripligt, ohanterligt och meningslöst

– och vad är det som kan placera dem i en sådan situation? Jag är övertygad om att det är praktiskt taget omöjligt att vara omhändertagen, stötskyddad – och samtidigt uppleva sig ha ett meningsfullt liv. För den omhändertagne ligger i stället rollen som offer nära, offer för 'onda politiker', offer för 'giriga affärsmän', offer för 'livets elakhet', offer för vad 'någon annan' gör, offer. För offer saknar livet mening. Det här ligger bakom de ghetton som växer fram och det växande antalet ungdomar som söker psykiatrisk vård i Sverige.

För mig innebär meningsfullhet att jag har ett mål som ligger utanför mig själv, ett mål som är tydligt, uppnåeligt och 'värt besväret'. Jag har sammanfattat det så här för mig själv:

- ♦ Jag har befälet över mitt eget liv, kan välja mål och medel;
- ♦ Jag behövs för andra, ingår i ett större sammanhang där jag delar mål med andra;
- ♦ Jag behöver växa, lära mig nya saker för att bli bättre på att nå målet.

Det viktiga är inte att ha ett "ädel" mål. Det viktiga är att målet kan ge en "färdriktning" i livet.

I Sverige lär vi våra barn att vårt välstånd är oss givet, inte något som man behöver arbeta för. Vad händer då med meningsfullheten i människors liv? Jag pratade nyligen med en person som kommit hit som 12-åring från Iran. När pojken började i 5:an här i Sverige låg han på 8:ans nivå i matte. Han konstaterade att i Iran hade han 3 – 4 timmars arbete med att göra sina läxor – varje dag. I Sverige ses läxor som högst tveksamma, bli därför att alla föräldrar inte har samma förmåga att hjälpa sina barn. Vi har vant oss vid att ta omhändertagandet för givet – och då behöver man inte anstränga sig. Det kan till och med betraktas som orättvist om några föräldrar kan och vill anstränga sig mer än andra.

Våra politiker kan hjälpa många av oss andra att återvinna ett meningsfullt liv genom att tala med oss om de förändringar som behövs.

Ett annat sätt är att öppna dörrar för människor att bygga egna ekonomiska reserver, bli mindre beroende av 'samhället' – och därmed återta en del av befälet över det egna livet.

Ett tredje sätt är att öppna för människor att skapa egna, kreativa lösningar inom arbets- och bostads-marknaderna. Det kräver realistiska samtal som baseras på den begränsade bild av människan som av allt att döma ligger närmast verkligheten.

Vi behöver, kort sagt, kräva att bli behandlade som vuxna, med ett eget ansvar för våra egna liv.

John Fletchers kommentar om demokrati

Vilken sorts demokrati vill jag försvara?

John Fletcher

2021-06-20

Det var roligt att läsa Carl Olivestams kommentarer till min artikel "Och om vi inte vill göra allt detta arbete?". Artikelnen illustrerar tillsammans med hans kommentarer två olika sorters ambitioner – vetenskapsmannens och aktivistens. Carl kritiserar med all rätt min bristande definition av 'demokrati' – med vetenskapsmannens perspektiv. Naturligtvis finns det en rad olika definitioner av hur en demokrati kan fungera! Det är väl detta som är demokratiens kärna, att Carl och jag kan argumentera helt fritt om definitioner, och att den demokratiska staten aldrig blir "färdig". Förändring är en central komponent i alla demokratier.

Jag tog en genväg genom att samla alla olika former av demokrati för att kunna fokusera på det som (enligt min åsikt) är den centrala frågan:

Kan ett lands medborgare gå samman och om de är tillräckligt många avskeda en regering som inte agerar som dessa medborgare anser klokt? Om de inte har den makten lever de inte i en demokrati. (Vi står, lämpligt nog, mitt i en illustration av hur vår demokrati fungerar!)

Det kan handla om både långsiktiga och kortsiktiga frågor, om att ändra grundlagen eller hantera en pandemi.

Carl skriver (min översättning, jag hittar inte nyhetsbrevet på svenska): "Det finns de som anser att det demokratiska systemet är alltför

tungrott i jämförelse med en diktatur där ledaren kan tvinga fram beslut snabbt. I en demokrati ska alla kunna göra sig hörda vilket leder till kompromisser och omröstningar". Carl berör inte följdfrågan: "... och hur ska vi göra oss av med denne/denna diktator när hen inte behövs längre?". Diktatorer har ovanan att klamra sig fast vid sin maktposition när de väl erövat den.

Carl verkar bekymra sig över min företagarbakgrund och antyder (utan att säga det rent ut) att den bakgrunden gör mina åsikter mindre trovärdiga – eller läser jag din artikel som djävulen läser Bibeln, Carl?

Carl ifrågasätter också min uppfattning när jag säger att marknadsekonomin är en förutsättning för att en demokrati ska kunna fungera. Han pekar på de stora, globala företagen (Google!) och hävdar att de är de största hoten mot demokratin. Ja, jag instämmer, men det stämmer bara om tillräckligt många av oss medborgare abdikerar från våra roller som medborgare/väljare, att vi tillåter "Googlarna" att bestämma över oss. (Det är förresten inte företag som startar krig.)

Jag håller med Carl när han säger att även marknadsekonomin är ideologisk, men det är den enda ideologi som inte gör anspråk på att Äga Sanningen. Alla andra ideologier som jag mött gör anspråk på just detta, att Äga Sanningen. Det ger makthavarna rätt att forma och genomdriva landets Sanna Politik efter sina egna idéer, uppifrån. Marknadsekonomin Sanning ligger i enskilda individers agerande. Ska vi kalla ideologin: "mer makt till folket!"?

Torsten Rönnerstrand: Om Göteborgslitteratur

Göteborg i litteraturen

Torsten Rönnerstrand

”Det fanns inte en gata i denna stad där han inte gått tusen gånger”, sägs det om göteborgaren Martin Berg i Lydia Sandgrens hyllade debutroman *Samlade verk* (Bonniers). Därmed fäster berättaren vår uppmärksamhet på vad som är den egentliga huvudpersonen i denna osedvanligt mångfacetterade berättelse – staden Göteborg.

Men Lydia Sandgren är inte ensam om att sätta Göteborg på den litterära kartan. Sedan pandemin slog till har det utkommit flera andra böcker med nära anknytning till staden och dess historia. Dit hör Johan Lönnroths roman *Jonna och den gränslösa demokratin* (Korpen), men också två fackböcker med lokalhistorisk kolorit, Lars Jadelius’ *Ägandet av himmel hav, skog och bygd* (Alba) och antologin *Tidningsliv. Tio kvinnor som förändrade Göteborgsposten* (GP).

Lydia Sandgren är uppvuxen i Hyssna i Marks kommun, men började redan som tonåring på musikgymnasiet i Göteborg. Efter studenten läste hon filosofi, litteraturvetenskap och psykologi på GU, och sedan en tid arbetar hon som psykolog på en öppenpsykiatrisk mottagning i Gamlestaden.

Sådana erfarenheter kan avläsas på många ställen i debutromanen *Samlade verk*, men här finns också ett lokalhistoriskt perspektiv som måste ha varit resultatet av omfattande arkivstudier. Romanens fokus ligger på tre göteborgares upplevelser i Göteborg under åren 1977 – 2012, men i återblickar berättas också om deras föräldrars och farföräldrars livsöden i ett svunnet Göteborg. Det betyder att berättelsen skildrar vad som i många avseenden måste betraktas som en förlorad värld. De tre göteborgarna rör sig i miljöer som i våra dagar framstår som brutalt avlödade, om man jämför med hur det var i Göteborg under den tid då romanen utspelar

sig. Därtill kommer att stadens etniska, arkitektoniska och topografiska profil hunnit förändras, inte minst genom migrationen och rivningarna.

Mot denna bakgrund måste man beundra Lydia Sandgrens förmåga att ge liv åt tider och miljöer som hon själv inte kan ha upplevt. Man blir inte överraskad när hon i intervjuer berättar att intrycket av autenticitet är ett resultat av noggranna förstudier. Mycket av stoffet hade därför kunnat ligga till grund för populärvetenskapliga uppsatser från akademiska discipliner som Sociologi, Byggnadsvård, Etnologi och Kulturvetenskap.

Det sociologiska perspektivet är särskilt tydligt i skildringen av huvudpersonen Martins släkthistoria. Här står hans farfar och hans pappa Abbe som representanter för ett något äldre respektive ett något nyare skede i det göteborgska arbetslivets historia.

Farfadern var en bohemisk nitare vid Göta-verken som dog, därför att han var alltför berusad för att hinna väja undan för en fallande järnbalk. Därmed lämnade han sin luttrade änka som ensam försörjare av barnen.

Abbes far hade varit nitare vid Göta-verken och dog när han fick en järnbalk i huvudet. ”En nykter mänska hade haft vett att hoppa undan”, var det enda hans mor hade att säga om saken. Hon blev ensam försörjare av barnen och vid femton års ålder gick Abbe till sjöss.

I motsats till den bohemiske farfadern var Martins pappa Abbe en prototyp för det som brukar kallas ”den skötsamme arbetaren”. Han är en intelligent och språkbegåvad autodidakt, och om han inte vid unga år hade gått till sjöss, hade han kunnat bli en framgångsrik akademiker. När Abbe i slutet av boken ska begravas på Västra Kyrkogården, tänker sig sonen Martin att hans pappa under lite andra omständigheter kunde haft en framgångsrik karriär som språkforskare.

Då sonen Martin föddes, hade Abbe gift sig med en bibliotekarie och lämnat sjölivet för att arbeta på ett litet tryckeri. Han saknade dock en vilja att komma sig upp i samhället, och låter sig endast motvilligt lyftas upp till mellanchef.

Abbes förnöjsamhet hindrar dock inte att familjen tack vare folkhemmets välfärdssystem blivit en del av den strävsamma medelklassen. Släktens klassresa fullföljs också, när skolljuset Martin efter framgångsrika studier på Hvitfeldtska Gymnasiet börjar på universitetet. Som student är han någorlunda framgångsrik, men det betyder inte att han känner sig hemmastadd i den akademiska miljön. Som klassresenär är han en "utböling". Han har redan förlorat den trygga förankringen i arbetarklassen, men han har ännu inte hunnit tillägna sig det kulturella kapital som är en självklarhet för hans kurskamrater från den etablerade borgerligheten.

På den punkten skiljer sig Lydia Sandgrens Martin från huvudpersonen i *Jonna och den gränslösa demokratin*, en skämtsam samhällsutopi av Johan Lönnroth, som vid sidan av sin karriär som framgångsrik forskare och fritänkande ekonom också var vice ordförande i Vänsterpartiet under åren 1993-2003.

Lönnroths bok är visserligen till stora delar ren fiktion, men det hindrar inte att hans människoskildring vittnar om en solid förankring i den bildade borgerlighetens Göteborg. Särskilt tydligt blir detta i skildringen av romanens titelgestalt, den från riksdagen avsuttna riksdagskvinnan Jonna Arnås.

Jonna är visserligen inte vänsterpartist utan socialdemokrat, men det hindrar inte att hon framstår som ett kongenialt porträtt av författaren förklädd till kvinna. Det ser man om man jämför boken med vad som sägs i *Dörar till främmande rum* (2009), en osedvanligt underhållande självbiografi av författarens storebror, den legendariske göteborgsprofessorn Lars Lönnroth.

Men det är också lätt att känna igen sig i de fysiska miljöer i Johan Lönnroths hemstad

Göteborg där Jonna rör sig. Sålunda finns här initierade skildringar av stadsdelar som Guldheden, Annedal, Ånggårdsbergen, Gårdsten, Biskopsgården eller Hisingen, men också av krogar som Gyllene Prag på Sveaplan, Silvis på Nordhemsgatan, Krakow på Föreningsgatan och Eggers på Drottninggatan.

Till lokalfärgen bidrar också göteborgska celebriteter som professorerna Agnes Wold och Thomas Sterner. Därtill kommer en rad hänvisningar till mer eller mindre autentiska artiklar i *Göteborgsposten*. Dit hör av allt att döma en passage som tycks anspela på en GP-artikel (23/8 2018) som handlar om en släktforskare som skrivit om de otaliga svenskar som påstått vara ättlingar till Gustav Vasa. Apropå Jonnas förmodade släktskap med denne despotiske monark Gustav Vasa skriver Lönnroth:

Hon hade just fått ett brev från någon knäppgök som med hjälp av ett väldigt slätträd visade att hon var släkt i rakt nedstigande led med Gustav Vasa. Han måste väl också haft högt blodtryck? Men en fjärdedel av svenska folket var visst också sprungna ur Vasaträdet hade hon läst i Göteborgs-posten, så att skylia på kung Gustav var nog fel.

Som skildring av staden Göteborg påminner Lönnroths roman om en annan av de böcker som kommit ut sedan pandemin slog till. Vad jag tänker på är Lars Jadelius' spränglärda långessä *Ägandet av himmel hav, skog och bygd* (Alba). Huvudlinjen i denna bok är en socialfilosofiskt inspirerad plädering för solidariska och hållbara alternativ till de privata och statliga ägandeformerna som dominerat det moderna Sverige, men här finns också lokalhistoriska och självbiografiska inslag som knyter texten till den göteborgska närhistorien. Särskilt tydligt är detta i de partier som skildrar författarens tid som aktivist och forskande arkitekturstudent i 70-talets Göteborg:

Det var i början av sjuttioalet och ifrågasättandet av arkitekternas traditionella yrkeskompetens var stark både inom utbildningen, bland eleverna och hos en del av lärarna. [...] Det fanns på den tiden också mycket billiga rivningslägenheter att hyra i Göteborg, där vi som studenter rätt fritt själva kunnat experimentera med vår egen livsmiljö. De äldre stadsmiljöer där dessa lägenheter fanns, liksom kampen för att bevara dess värden blev viktiga inspirationskällor. Efterhand ledde detta till ett stort antal avhandlingar och böcker som då faktiskt kom att ge avtryck i samhället. Framför allt kom en hel del äldre miljöer och byggnader att räddas och utvecklas runt om i landet, mestadels i städerna.

Jadelius' bok handlar ofta om stadsplanering och bebyggelsehistoria, men den vittnar också om författarens långvariga engagemang som nätverksbyggande aktivist med fokus på byggnadsvården i stadsdelar som vi också möter hos Lydia Sandgren och Johan Lönnroth, t ex Annedal, Haga och Hisingen. Ett inspirerande exempel är skildringen av hans långvariga samarbete med Föreningen Gamla Annedalspojkar.

Under de senaste åren har jag aktivt arbetat med Annedalshuset, en "urban bygdegård" i Göteborg, som valt att arbeta med historia, hållbarhet och utveckling som värdegrund och mål. Detta hus, som från början var filantropiskt byggda arbetarbostäder, kunde Föreningen Gamla Annedalspojkar överta på sjuttioalet, då stora delar av Annedal revs och nya hus i förortsstil byggdes.

Om nätverksbyggandet i Göteborg handlar också *Tidningsliv. Tio kvinnor som förändrade Göteborgsposten* (GP). Det är en antologi – redigerad av Maria Domelöf-Wik och Hanna Tornbrant – där vi får följa en skara profilstarka kvinnors berättelser om sina liv

som journalister och redigerare i en tidningsvärld som länge dominerades av exklusivt manliga nätverk.

Åtskilligt av det som berättas i *Tidningsliv* är sådant som också berörs hos Sandgren, Lönnroth och Jadelius - t ex omvandlingen av stadsdelen Haga - men här finns också utblickar mot händelser i världen utanför Göteborg. Dit hör den amerikanska medborgarrättsrörelsen, mordet på bröderna Kennedy, Vietnamkriget, Song My-massakern, attentatet mot olympiaden i München 1972, oljekrisen, Watergate-skandalen, kriget mellan Vietnam och Kambodja, Palmemordet, Balkankriget, mordet på Anna Lind, mm. Det gör att *Tidningsliv* kan läsas som ett stycke initierad samtidshistoria, där det lokala gång på gång vävs samman med det globala.

Till det mest lärorika hör ändå de passager i boken som handlar om journalistrollens förändringar under den period som skildras i boken. Här utgör det kvinnliga perspektivet en klagande kontrast till mycket av det som skrivits i detta ämne av manliga journalister.

När *Tidningsliv* börjar sin berättelse, var "Journalisten" nästan alltid en man, men det skulle ändra sig. År 1941 anställdes den första kvinnliga reportern på *Göteborgsposten*. Hon hette Majvor Snare och var länge den enda kvinna som genomgått en svensk journalistutbildning. Tillsammans med tre manliga studenter hade hon vid Göteborgs Högskola avlagt en akademisk examen med inriktning mot journalistik.

Majvor Snare förblev länge den enda kvinnliga journalisten på *Göteborgsposten*. Det skulle dröja till mitten av femtitalet innan hon fick någon kvinnlig medarbetare. År 1955 anställdes dock den stridbara Ingrid Segerstedt Wiberg (1911- 2010), dotter och arvtagerska till den legendariske Torgny Segerstedt (1876-1945) som i sin egenskap av chefredaktör för *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* var den svenska antinazismens främsta kraft under 30-talet och andra världskriget.

Ingrid Segerstedt återkommer inte överraskande i de flesta av bidragen i Tidningsliv. Ett representativt exempel är Madeleine Sahlmans beskrivning av hennes magnifika framtoning:

De flesta höga chefer var män. Det var bara Wibban, alltså Ingrid Segerstedt Wiberg, som stack ut. Ja, hon kallades för det. Vi hade alla en väldigt stor respekt för henne, hon var imponerande som person där hon kom till jobbet med sin stora vintud i släptåg. Bakom hennes ganska statsmannalika uppenbarelse, var hon en väldigt rar person. Det insåg jag när jag hade varit lite längre tid på tidningen. Hon var stridbar och månade verkligen om tjejerna på redaktionen.

I Ingrid Segerstedts kölvatten följde en lång rad välskrivande och profilstarka kvinnor som från och med slutet av 50-talet kunde ge *Göteborgsposten* en mera intellektuell prägel. Dit hör bl a USA-specialisten Britt-Marie Mattsson, men också sportjournalisten Eleonor Ekström-Frisk och kulturskribenterna Monika Tunbäck-Hansson och Kristina Torell.

Mot denna bakgrund är det helt i sin ordning att en av de återkommande personerna i Lydia Sandgrens roman *Samlade verk* är en kvinnlig journalist som skriver kulturartiklar i *Göteborgsposten*. Kanske är det också på sin plats att hon jämförs med den grekiska prinsessan Ifigenia, som vid sidan av Antigone var en av de mest minnesvärda av kvinnorna i den antika mytologin?

Åsa Morberg: Om kompetensutveckling

Kompetensutveckling för lärare kräver kompetenta utbildare - såväl teoretiskt som praktiskt

Åsa Morberg

Under en tid har jag studerat utbudet av kompetensutveckling för lärare. Kompetens ser jag som ett samlingsbegrepp för en individs förmåga att utföra en uppgift genom att tillämpa kunskaper och färdigheter. För att uppnå kompetenskraven krävs både teoretiska och praktiska kunskaper. Det finns ett stort utbud av kompetensutveckling för lärare av alla möjliga anordnare, både seriösa och mindre seriösa. Det finns sällan utförlig information om den person eller de personer som ansvarar för utbildningen eller de som medverkar i den. Hur ska deltagare kunna bedöma kvaliteten utan information?

Vem som helst kan idag anordna kompetensutveckling för alla lärarkategorier. Det finns inga formellt uttalade kompetens- eller kvalitetskrav. Det finns inga som helst garantier att exempelvis högskola eller universitet

använder kompetent personal i kurser för förskollärare och lärare. Varför kan man fundera över? Visst är lärare och huvudmän så kvalitetsmedvetna, att man inte accepterar vem som helst?

De flesta förskollärare och lärare tycker att det är roligt att kompetensutveckla sig. Det är ett välkommet avbrott från vardagsarbetet i förskola/skola och kompetensutvecklingen förväntas ge nytt kunnande och vetande och ny inspiration. Men om kompetensutvecklingen ska leda till någon slags varaktig förändring och utveckling så krävs mera än en trevlig upplevelse för deltagande medarbetare. Man ska naturligtvis inte underskatta betydelsen av god mat, gott kaffe och en hotellövernattning, men det handlar om annan kvalitet också.

Vi har snabb förändringstakt i samhället och givetvis då också i förskola/skola. Kontinuerlig kvalitativt god kompetensutveckling är en viktig framgångsfaktor för alla förskollärare och lärare och för alla huvudmän. Studier visar att de yngre generationerna har högre förväntningar på lärandemiljön och möjligheter till personlig utveckling i jämförelse

med tidigare generationer. Livslångt lärande är ett oeftergivligt krav idag.

För huvudmännen är det viktigt att kompetensutveckla sina förskollärare och lärare och medarbetare för att bibehålla sin konkurrenskraft. Samtidigt säger många förskollärare och lärare att de inte får den kompetensutveckling, som de verkligen behöver. Behoven hos huvudmannen och hos förskollärare och lärare kan dessutom skilja sig åt. De huvudmän som verkligen satsar på sin personal kommer lättare att kunna bibehålla sina allra största talanger. Men hur vet man då att kompetensutvecklingsinsatserna blir den investering som förväntas? Hur ska huvudmännen veta att kompetensutvecklingen blir det som verkligen behövs? Det gäller för huvudmännen att vara kvalitetsmedvetna och ihärdigt studera kurser, seminarier, workshops etc.

Syftet med kompetensutvecklingen är oftast lätt att sätta sig in i. Innehållet och praktiskt upplägg av kompetensutvecklingen likaså. Försök också att använda anordnare som inte enbart strävar efter höga poäng på utvärderingar, utan som också hjälper till att nå önskade mål och önskade resultat.

Skräddarsydda kompetensutvecklingsinsatser som hjälper till att nå huvudmännens mål är givetvis att föredra. Om man använder en kompetensutvecklingsanordnare som har erfarenhet och hög kompetens kan man få hjälp att utveckla de kompetensutvecklingsinsatser som verkligen behövs. Skräddarsydda kompetensutvecklingsinsatser betalar sig oftast bäst.

Idag behöver huvudmännen också se att kompetensutvecklingen bygger på aktuell och relevant forskning, men också givetvis på aktuell praktisk erfarenhet. Det behöver vara både teori och praktik i kompetensutveckling. Goda forskare som rabblar upp

forskningsresultat räcker inte eller erfarna praktiker som inte har en aning om aktuell forskning räcker inte heller.

Kompetensutvecklingsinsatserna ska kopplas ihop med huvudmännens interna verksamhet. Dialog med chefer både före och efter kompetensutvecklingsinsatsen är viktigt. Utvärdera insatserna i form av effekter.

Ta noga reda på vem eller vilka som håller i kompetensutvecklingsinsatserna. Kräv information och granska noga. De trevliga foton och titlar som presenteras och som inte säger så mycket räcker inte för att bedöma kompetensen hos ansvariga utbildare. Sök på nätet.

Det saknas idag ett större utbud av utbildning för att bli en kvalitativt god kompetensutvecklare för förskollärare och lärare. Det finns många sådana utbildningar internationellt. Jag har själv gått en tvåårig utbildning i Norge för länge sedan och det är det bästa jag gjort för att kunna arbeta med kompetensutveckling för förskollärare och lärare. Kompetensutvecklare för förskollärare och lärare måste kunna sitt viktiga arbete och huvudmännen behöver ställa krav på kompetensutvecklarnas kompetens. Innehållet i en sådan utbildning bör fokusera på hur vuxna lär. Lärandet ska också leda till förändring. Hur når man fram till deltagare när utbildningen sker på distans är ett annat område att studera. Didaktiska verktyg behöver utbildare också ha för att nå fram med sina budskap. Kanske Strömstad akademi ska utveckla en utbildning för kompetensutvecklare?

Rollen som utbildare är något av det roligaste som finns. Tänk att få vara med och se hur andra växer genom nya kunskaper! Det borde vara alla utbildare förunnat att lära sig hur man utvecklar hållbara kunskaper, färdigheter och insikter innan man startar.

Åsa Morberg: Om hållbar utveckling

Hållbar utveckling och behov av beteendeförändringar

Åsa Morberg

Hållbar utveckling handlar om utveckling som tillfredsställer dagens behov, utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Det talas om ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. I dagens samhälle ställs krav på beteendeförändringar om det ska gå att förändra vårt sätt att vara och fungera. Att förändra beteenden innebär att vi ska börja med ett nytt beteende, och då sluta med ett annat beteende eller öka eller minska frekvensen av ett beteende. Beteendeförändringar är mycket utmanande och oftast svåra att få till. Det vet alla. Man kan säga till en människa hur hon/han ska agera, man kan förklara varför och visa på vinsterna med beteendeförändringar, men det är inte säkert att beteendet förändras. Om det nya beteendet inte är attraktivt för enskilda så blir det svårt att lyckas. Här har vi stor nytta av beteendevetenskapen. Företag anställer idag strateger, pedagoger, kommunikatörer och didaktiker för att klara beteendeförändringar.

Behov av stöd i beteendeförändringsarbetet

I min yrkesverksamhet som pedagog och didaktiker har jag arbetat med samverkan, lärande, undervisning och förändringar ett helt yrkesliv. Behovet av stöd i förändringsarbetet finns i hela samhället. Det är säkerligen något som Strömstad Akademis beteendevetare kan erbjuda. Det finns flera beteendevetare och samhällsvetare som har kunskaper om beteendeförändringar som behövs i förändringsarbetet inom hållbar utveckling. Alla människor har erfarenheter av lärande och förändring och man kan börja med att utforska sina egna erfarenheter. Fundera över en gång då Du lärt Dig något som samtidigt har bidragit till en förändring hos Dig. Vad utmärkte Ditt lärande då? Vad berodde det

på att Du förändrades? Att starta med en analys av sitt eget lärande och förändring kan vara en bra start.

Vuxnas och barns lärande och hur närma sig ett nytt område

Vuxnas lärande är mera komplicerat än barns och ungas lärande. Barn kan i princip lära sig vad som helst, men vuxna kan inte det. Vuxna lär inte, om man inte ser behovet och nyttan med kunskapen. Vuxna är också mera beroende av tidpunkten för lärandet för lärande än barn och unga. Har man inte tid, så blir det inget av. Samverkan med det omkringliggande samhället är ett nytt område för många beteendevetare. Att närma sig ett nytt område är viktigt att fundera över hur man egentligen kan göra. Personligen har jag analyserat lyckade projekt inom hållbar utveckling och studerat vad som utmärker dem. Jag tycker att det är en utmärkt metod. Jag har dessutom intervjuat olika kompetenser (strateger, pedagoger, kommunikatörer, didaktiker etc.) som komplement. Givetvis har jag också tagit del av aktuell forskning om hur man lyckas med beteendeförändringar.

Framgångsfaktorer för att lyckas med beteendeförändringar för hållbar utveckling

Här följer en sammanfattning av några framgångsfaktorer om hur man lyckas med beteendeförändringar. Jag har byggt den här sammanfattningen på dels samtal med organisationer som bedrivit lyckade beteendeförändringsprojekt, dels på forskning om beteendeförändringar, men också på intervjuer med beteendevetare. Urvalet av faktorer, nedan, handlar om de faktorer som jag själv i mitt arbete bedömt som viktiga. Det finns ingen rangordning av faktorerna. Att våga försöka, att våga prova något nytt, våga tro på idéerna är en viktig faktor när man vill genomföra förändringar. Många bra idéer sjösätts inte. för att man inte vågar ta risker att misslyckas. Det är absolut inte farligt att misslyckas. Man lär sig mycket ge-

nom sina misslyckanden, om man använder dem. Att skapa en känsla av angelägenhet för den förändring som ska genomföras är avgörande, men det är också viktigt när i tid man tar avstamp mot det nya. Det är exempelvis bra med nyårsafton och måndagar. Det vet vi alla. Det lönar sig att försöka att hitta den tid då målgruppen är mest mottaglig för förändring.

Viktigt är också att formulera och kommunicera såväl vision som strategi för förändringarna. Vad kan drivkrafterna vara bakom beteendeförändringarna? Det behöver ventileras. Gör beteendeförändringarna så attraktiva som det bara går. Positiva känslor och engagemang gör oss nyfikna och lösningsinriktade. Tydliggör också beteendeförändringarna, dvs. synliggör de beteenden vi vill se mer av för att nå uppställda mål. Beteendeförändringarna bör också brytas ner i konkreta aktiviteter för förståelsen.

När vi upplever att det finns ett fritt handlingsutrymme och kan påverka, är det troligare att vi kommer agera. Därför är det mer framgångsrikt att locka, istället för att hota om man vill ändra ett beteende. Om man kan ge ett beteende högre status är också sannolikheten högre att det är ett beteende som fler tar till sig.

Människor väljer oftast det som är enklast och ger minst motstånd. Om man vill få

människor att frivilligt byta ett beteende mot ett annat, bör det nya kännas enklare och bättre än det tidigare. En beteendeförändring går sällan eller aldrig av sig själv, det behövs lite hjälp på traven för att inte steget ska kännas så stort.

Flera framgångsfaktorer handlar också om att bygga relationer. Tillit och förtroende är viktigt. Gemenskap och delaktighet skapar både motivation och engagemang och ger styrka genom att man gör något tillsammans med andra. I förändringsarbetet ska man utnyttja kraften av att människor vill göra saker tillsammans. Även mycket små och obetydliga saker kan ha stor effekt när vi alla hjälps åt.

Genom att återkoppla till den eller de som gjort en förändring eller handlat på önskat sätt, får man bekräftelse och blir sedd. Det gör att beteendet känns mer meningsfullt och gör det mer troligt att beteendet upprepas. Sociala medier och digitala plattformar, kan vara till hjälp när man vill bygga relationer och skapa gemenskap kring en fråga.

Sammanfattning

Att stödja förändringsarbete inom hållbar utveckling är säkerligen något som Strömstad akademis beteendevetare och pedagoger kan erbjuda. Det finns flera kolleger i Strömstad akademi som har kunskaper om beteendeförändringar som behövs i förändringsarbetet inom hållbar utveckling. Bjud på dem.

Ari Lampinen Stockholm 50+

DRAFT for SA NL 6/21, AL 21.6.2021 Stockholm+50 conference in 2022

Ari Lampinen

United Nations General Assembly (UNGA) decided on 24 May that high level environmental conference "Stockholm+50: a healthy planet for the prosperity of all – our responsibility, our opportunity" will be organized in Stockholm in June 2022. It marks the 50th anniversary of the first United Nations high level environmental conference

held in Stockholm in June 1972. It was the first time global environmental issues were addressed in a dedicated conference by world governments. It was convened by UNGA, the highest decision-making organ of the United Nations.

The most concrete outcome of the Stockholm conference in 1972 was the establishment of the United Nations Environmental Programme (UNEP). UNEP introduced within the UN system a permanent body for dealing with environmental

problems. It also acted as an important model for establishing environmental ministries in member countries. UN environmental awareness event World Environmental Day (WED) was also created in Stockholm in 1972: it is organized annually in June to enhance public awareness in environmental issues.

Stockholm+50 conference includes 50th anniversary celebrations of UNEP and WED. Details of the high level negotiations are not yet decided. Emphasis will be on overar-

ching background issues affecting multiple environmental problems globally. In addition to political decision makers, civil society, business, academia and youth representatives will participate the conference. And related events will be organized for the general public. Stockholm+50 will be organized jointly by governments of Sweden and Kenya (UNEP headquarters host country). Progress of realization can be monitored at conference web site (<https://www.government.se/government-policy/stockholm50/>).

SA:s yttrande över SOU 2020:69

Yttrande över SOU 2020:69, Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre

Strömstad akademi har beretts tillfälle att yttra sig över ovanstående slutbetänkande och vi vill anföra följande.

Vad är Strömstad akademi?

När Strömstad akademi bildades i september 2008 fick ledamöterna en hemvist som de kunde hänvisa till i sin fortsatta forskning. Tillkomsten beskrivs i en uppsats av förre rektorn, Lars Broman: <http://stromstadakademi.se/Histbakom.pdf>. Under årens lopp har vi även tagit in icke-seniora forskare som uttryckt intresse av att vara ledamöter. Vi är för närvarande 146 personer från 15 länder och representerar 88 ämnen. 70 av oss är professorer, 30 docenter, 13 hedersprofessorer (varav 3 nobelpristagare), och 33 lektorer. Vi utgör sålunda en akademi med högt kvalificerade och erfarna forskare, de flesta har varit aktiva i minst 30 år och vi har därmed sammanlagt över 3 000 års forskningserfarenhet. Strömstad Akademi är en sammanlutning som i dagsläget ligger utanför de etablerade universiteten och högskolorna, men ledamöterna är akademiker som innehar eller tidigare innehaft tjänster vid universitet och högskolor. Strömstad akademi representerar således en grupp med ett mycket stort betydelsekapital.

Delegationen har inte speciellt tagit upp problemen med de som av regelverk eller tradition tvingas gå i pension, vilket är tråkigt, för tusentals universitets- och högskoleanställda får inte lov att fortsätta arbeta fastän de både vill och kan. Dagens 70-åringar är 70-talets 50-åringar säger delegation, men det gäller inte professorer och andra extremt högt utbildade. Vid 68 års ålder kan de inte längre bli förordnade på fast tjänst. Det innebär att en högt kvalificerad professor inte får examinera ens de enklaste nybörjarkurser. Denna tvångspensionering är en kvalificerad kapitalförstörelse.

Ett bra betänkande

Att ta del av SOU 2020:69 "Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre", har varit mycket upplyftande och helt igenom positivt. Sverige har haft ett klart åldersdiskriminerande sätt att behandla seniorer i arbetslivet. Betänkandet är omfattande och handlar om seniorers möjligheter i arbetslivet, synen på seniorer på arbetsmarknaden, fördomar mot seniorer och betydelsen av ett längre arbetsliv för såväl samhälle som för individen och den slutgiltiga pensionen. Det är ett gediget utredningsarbete med 23 underlagsrapporter.

Området är högst relevant för oss då flertalet av seniorerna i Strömstad akademi har blivit tvångspensionerade av våra moderinstitut. Jämfört med utländska lärosäten är detta ex-

ceptionellt och delegationen påpekar också att Sverige behandlar sina seniorer väldigt dåligt. Två exempel: John Bannister Goode-nough, fick Nobelpriset i kemi år 2019 och var då han 97 år och fortfarande aktiv. Vår förre rektor, Lars Broman, blev avstängd mitt i en konferens, där han var värd helt enkelt för att han råkade fylla 67 år!

I betänkanterna finns såväl hinder som förutsättningarna klarlagda för att man ska kunna ta tillvara seniorers kunskap och erfarenheter. Delegationen har också lämnat författningsförslag. Det har också redovisats förändringar i de senioras möjligheter att arbeta exempelvis genom den pågående Coronapandemin.

Betänkandet lyfter fram tre saker: För det första att den enskilde **kan fortsätta att arbeta**, dvs. har tillräckligt god arbetsförmåga, i förhållande till uppställda krav. För det andra att den enskilde **vill arbeta längre** och för det tredje att den seniora arbetstagaren **får fortsätta**.

Konkreta förslag akademiker

En lösning på problemet med tvångspensionerade seniorer är att ändra regelverket så det är möjligt för seniorer att arbeta kvar på sin arbetsplats. Pensionering ska vara en rättighet från och med en viss ålder, inte ett tvång efter en uppnådd ålder.

En annan lösning är att ta tillvara idén om flera karriärer under livstiden och skapa en forskningsinstitution dit forskare kan söka sig efter sin universitets/högskolekarriär och i samarbete med likasinnade ägna sig åt fri forskning. Ett statligt finansierat forskningsinstitut där seniora forskare prestigelöst kan samarbeta i intressanta och spännande projekt skulle bli en stor tillgång både för forskning och samhälle. Ett embryo till ett sådant institut finns: Strömstad akademi.

Konkreta förslag övriga

Dagens seniorer har högre utbildningsnivå än tidigare generationers, vilket påverkar förutsättningarna för ett längre arbetsliv på ett positivt sätt. Det livslånga lärandet är av

avgörande betydelse för att kunna stanna kvar i arbetslivet. Delegationen föreslår i betänkandet att en fast funktion för främjande av ett längre arbetsliv ska inrättas och detta är utmärkt. Forskningsstatsningen bör inriktas på olika aspekter av seniorers arbetsliv ur samhällets, arbetsplatsens och individens perspektiv, liksom på orsakerna till att arbetsgivare väljer bort äldre arbetstagare och hur åldrandet förändrats.

En del akademiker arbetar idag vidare som emeriti. För dem är tillgång till lokaler, laboratorier, bibliotek och datasystem av olika slag av stor betydelse. De behöver dessutom möjlighet att kunna gå adekvata kurser. Det finns alltså flera skäl att se över både ersättnings- och skatteregler så att ekonomiska problem inte ska hindra seniora att fortsätta arbeta. För arbetsgivare, med de skattesystem som finns idag, är det redan ekonomiskt fördelaktigt att ha seniora som anställda.

En viktig faktor som bidrar till dagens olyckliga situation är den psykologi som under många decennier skapats kring pensionering, och därmed att seniora "är i vägen" och ska ge plats åt yngre medarbetare. Detta påtalar delegationen i sina diskussioner kring "nudge", och vi menar att ett viktigt sätt att komma åt detta missförhållande är att redan tidigt i skolan beskriva den viktiga betydelse seniora har i samhället, både som kunskapsbärare och kunskapsförmedlare.

Sammanfattning

Vi anser att utredningen är bra, men vill understryka vissa saker. Det är en nödvändighet att seniorer som kan och vill arbeta längre också får göra det eftersom det gynnar både individen, gruppen och samhället.

Det svenska sättet att tvinga mycket kompetenta personer med lång erfarenhet att, på grund av deras ålder, mot deras vilja sluta arbeta är en av de viktigaste anledningarna till att Sverige är ett av de mest åldersdiskriminerande länderna i Europa. Den lagstiftning och de regler som ligger bakom detta är odemokratiska. Pensionsrelaterade ålders-

gränser bör enbart gälla tidigaste ålder för pension, inte senaste ålder för arbete.

Pensionsrelaterade åldersgränser behöver inte höjas samordnat. Detta upprepar misstaget att alla yrken är lika. Vissa jobb är tunga och slitsamma och kräver lägre möjlig pensionsålder. Andra är fysiskt mindre slitsamma men intellektuellt utmanande och tillåter ofta människor att arbeta längre. Problemet åtgärdas genom att efter en viss ålder göra pension till en rättighet, inte en plikt.

Detta möjliggör att individuella önskemål hörsammas och respekteras, vilket samtidigt gynnar samhället.

För Strömstad akademi

Peter Fritzell
Ordförande

Per Flensburg
Rektor

Kvartalsrapport från lokalavdelningarna

Rapport från SA Lokalavdelningar kvartal 2 2021.

Bode Janzon

Under andra kvartalet har webbföreläsningar genomförts i lokalavdelningsregi kring följande temata:

pandemier (nu och då), stadsplanering, språk och historia, värdekonflikter, world economic forum, religion, migration och integration, näthat och demokrati, multikul-

turalism, kroppsrörelse till vardagsbruk, alkohol och droger.

I föregående nyhetsbrev (nr 5) listas samtliga SA webbföredrag genomförda under våren på sid. 18. Föredragen hålls tillgängliga för samtliga ledamöter.

Lokalavdelningsansvariga har hållit två telefonmöten och ett möte online under kvartalet.

Rapport från redaktionskommittén första halvåret 2021

Redaktionskommittén första halvåret 21

Ahlsén Elisabeth, Allwood Jens, Bergqvist Gudmund (sammankallande) Flensburg Per, Gustavsson Anders, Janzon Bode (ny medlem), Olivestam Carl, Wigblad Rune och Währborg Peter

Kommittén har under perioden haft 3 zoom möten varav de två senaste tillsammans med marknadsföringsgruppen.

Vid de gemensamma sessionerna har diskuterats hur man skall kunna få en ökad försäljning av akademins utgivna böcker.

Diskussioner har också förts om kommande antologier. Jens Allwood tror sig ha den om vetenskapsmetodik färdig mot slutet av detta

år. Angelika Basch arbetar vidare på vad som blir en online antologi om solenergi.

Flera antologier planeras - bland annat en om immigration och en kring alkohol- och drogproblematik.

Tankesmedjan Tvärtänkt som har anknytning till akademien har diskuterats

Under halvåret har följande publikationer gjorts:

3 utgivna böcker varav 1 antologi (Pandemier)

3 artiklar i akademiska serien (AAS) (också som böcker)

2 artiklar i fria serien (FFS)

13 videor upplagda i SAV, varav flera med föreläsningar av akademins hedersprofessorer

Kommitténs ledamöter har haft en ledande roll i anordnandet av de 25-tal webbföreläsningar som gjorts under hösten 20-våren 21. (sammanfattning i fria serien FFS 18)

Kommittén har på olika sätt gjort reklam för att få in spetsartiklar till prepublikationsserien.

På tankesmedjan Tvärtänkt har publicerats

3 artiklar

1 video

AU:s kvartalsrapport

Sammanfattning av arbetet i arbetsutskottet/AU Strömstad akademi andra kvartalet (Q2), april-juni 2021.

Marie-Louise Wadenberg

Arbetsutskottet (AU) består fr o m 1 jan 2021 av Per Flensburg – nytilträd rektor, Peter Fritzell - styrelseordförande, Anders Gustavsson - pro-rector, och Mariana Back - vice styrelseordförande (vikarierar för Christina Hultman som fortfarande är sjukskriven), Styrelsens och AUs sekreterare Marie-Louise/ Marylou Wadenberg, och kassören KG Hammarlund deltar också. AU har telefonmöte (GoToMeeting) som regel 1 ggn/månad.

Dagordningen för mötena har under andra kvartalet (Q2) bl a haft följande punkter/rubriker:

- Minnesanteckningar från föregående möte
- Styrelsemötet den 13/3 – protokoll
- Styrelsemötet 21/6 – viktiga frågor att ta upp
- Ny organisationsbeskrivning/förslag
- Stadgeändringar
- Motioner till årsmötet i juni; kallelse, formalia/tider
- Marknadsföringsgruppen
- Hemsidan
- Lokalavdelningarna
- Antologier; Pandemier
- Krönikor i Strömstads tidning; Arne Höök inte tillgänglig (för hjälp) för närvarande
- Ekonomi
- Nya ledamöter

- Valberedningen
- Övriga frågor

Övergripande information;

AU arbetar mellan Akademiens årsmöten, som är det högsta beslutande organet, på uppdrag från Styrelsen och effektuerar löpande Årsmötets och Styrelsens beslut. Möten är virtuella via programmet GoToMeeting, och startar med en kort genomgång av föregående mötes minnesanteckningar. Därefter går man igenom de olika punkterna på dagordningen och diskuterar hur ärenden har avancerat sen förra mötet/lägesbedömning. Baserat på detta tar man sen beslut om hur man bör gå vidare i de olika frågorna. Vissa beslut kan bara tas vid styrelsemöten. I såna fall bereder AU dessa frågor inför närmast uppkommande styrelsemöte. Ibland kan det bli fråga om ställningstagande/beslut per capsulam via utskick från AU till Styrelsen.

Ansvar för de olika huvudpunkterna fördelas mellan de personer som ingår i AU översiktligt enligt följande (ansvarsområden kan ibland skifta vid behov):

- Rektor, Per Flensburg, har tillsammans med pro-rector och delvis Ordförande, ansvar för planering av Akademiska Högtiden, och Vetenskapsfestivalen i Strömstad. Rektor ansvarar för handhavande av vissa uppgifter (som t ex ledamotsförteckningen).

- Rektor och Prorektor (se nedan) ansvarar även för arbetet med hemsidan samt med layouten av Nyhetsbrevet. Carina Blom har

under våren anställts för att bistå Per F i arbetet med hemsidan.

- Rektor och Prorektor ansvarar också, tillsammans med Ordförande, för kontakten med Strömstad kommun, samt med Strömstads gymnasium.

- Prorektor, Anders Gustavsson, har tillsammans med Rektor, övergripande ansvar för: planering av Akademiska högtiden/vetenskapsdagarna och föreläsningar. Prorektor ansvarar därutöver för skriftserier/antologier, samt Nyhetsbrevet.

- Vice ordförande, Mariana Back, har övergripande ansvar för: lagringen av Akademin dokument på Google Drive, rekrytering av ledamöter för bidrag med krönikor i Strömstads tidning, samt tillsammans med Ordförande ansvar för Styrelsemöten och för Årsmöten tillsammans med Rektor och Prorektor.

- Ordförande i Strömstad akademi, Peter Fritzell, och också sammankallande i AU, har ansvar för Styrelsemöte och också för Årsmöte tillsammans med Rektor, Prorektor och vice ordförande, samt ett samlat grepp kring alla stående punkter i Akademin, på dagordningen (se ovan).

- Arbetsgrupper (löpande), såsom granskning av engelska texter (Marylou, John Fletcher), lokalavdelningar (fr o m Q1 Bode Janzon), kurser (Åsa Morberg, Carl Olivestam), och Koster (Gudmund Bergqvist), har i vissa fall huvudansvariga (angivna inom parentes) utanför AU som då rapporterar främst till Peter Fritzell och Anders Gustavsson. Lokalavdelningarna, med Göteborg som mest aktiv, bjuder in till Webinar kring olika ämnen. Dessa presenteras sedan på Hemsidan (<http://stromstadakademi.se/wp2/>)

Viktiga arbetsresultat under detta andra kvartal – Q2 2021:

-Marknadsföringsgruppen (M-gruppen): Per Flensburg är sammankallande. Övriga som ingår i gruppen är: Carl Olivestam, Åsa Morberg, John Fletcher, Marylou Wadenberg och Sarah Philipson. Gruppen är formellt etable-

rad och har en uppdragsbeskrivning via AU och diskussioner i Styrelsen. Per F rapporterar vid AU:s möten, och ska framledes löpande hålla AU informerad om gruppens aktiviteter och skrivningar.

-Organisationsförslag: Per F har tillsammans med Jens Allwood (och med feedback från styrelsen) reviderat förslaget om ny organisations-struktur. Dokumentet finns på hemsidan (under Internt/ledamöter).

-Förberedelser inför styrelse/årsmötet den 21 juni (2021): Rektor Per Flensburg har skrivit en verksamhetsplan för 2022 och Ordförande Peter F har skrivit en verksamhetsberättelse; dessa presenterades vid årsmötet 21 juni, och finns tillgängliga på Hemsidan (<http://stromstadakademi.se/wp2/>). Dessa möten hölls både fysiskt (IRL; i Strömstads Stadshus) och virtuellt via GoToMeeting.

-Valberedningen: Alla Förtroendevalda meddelade valberedningen att de står till fortsatt förfogande på sina positioner, med undantag för Vice Ordförande Mariana Back. Jens Allwood föreslogs att ta över posten som Vice Ordförande och valdes av Årsmötet. Slutliga sammansättningen av förtroendevalda redovisas i kommande årsmötesprotokoll från den 21 juni 2021.

-Vetenskapsfestivalen – när/var/hur: Följande information stödjer sig på beslut och diskussioner på styrelse-/årsmötet. För närvarande föreligger preliminärt beslut att planera Vetenskapsfestivalen till senare delen av september. Per och Anders Gustavsson arbetar med programmet (förra Rektorn Lasse Broman har erbjudit sin hjälp utifrån sina tidigare erfarenheter). Förhoppningsvis kan man då träffas på vanligt sätt (alltså fysiskt), men planer att även erbjuda virtuella sammankomster/presentationer under festivalen föreligger också. Hur det slutligen blir beror på utvecklingen av coronapandemin. Bl a har Akademin en ny hedersprofessor från USA (Elaine Bearer) och en från Indien (HP Garg) som ska installeras. F n är reserestrik-

tioner/regler från dessa länder till Sverige osäkra.

-Delegationen för senior arbetskraft: Akademien har fått en utredning på remiss från delegationen. Per Flensburg och Peter Fritzell har sammanställt ett utlåtande från Akademiens ledamöter (med stöd från styrelsen), och detta har skickats till Regeringskansliet i precis tid innan "deadline" den 8 juni (2021). Detta dokument finns publicerat i Nyhetsbrevet för juni 2021.

-Hemsidan: Per Flensburg (per.flensburg@stromstadakademi.se) arbetar med att skapa en engelsk version. Cirka 50% av arbetet är gjort. Marylou och John Fletcher kommer att göra språkgranskningar. Carina Blom är nu avlönad medarbetare för att sköta löpande funktionella ärenden med Hemsidan. Per F och Carina kommunicerar kring detta.

-Lokalavdelningarna: sammankallande/koordinator för samtliga lokalavdelningar är från Q1 Bode Janzon, som skriver en separat rapport om verksamheten. Den läggs ut på Hemsidan.

-Antologier: Antologin Pandemier (Red: Anders Gustavsson m fl) föreligger nu i tryck och ska marknadsföras tillsammans med tidigare antologier (t ex Forskarkarriärer).

-Webinar. Verksamheten med webinarier och inspelning av presentatörer (video) pågår i ökad takt. Inspelade videos från dessa sammankomster publiceras på Akademiens videoserie (SAV; Strömstad Akademis Videoserie), och på Youtube.

-Det är viktigt att denna fråga hålls i/kontrolleras av, Redaktionskommittén, och att alla bidrag som läggs ut på Hemsidan och Youtube följer regler för publicering och är granskade och godkända av denna kommitté. Peter F ordnade senast en presentation (GoToMeeting; inspelning finns på Hemsidan/Publikationer) av vår ledamot Tomas Bergström, professor i virologi på Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg, som gav

en viktig uppdatering om läget och information kring coronapandemin.

-Förberedelse för Etisk kommitté: KG Hammarlund har på uppdrag rekryterat Sten Philipson, Peter Borenstein och Peter Währborg till en initial grupp som förbereder arbetet för en slutlig etisk kommitté (förslag på personer som ska ingå samt kommitténs arbetsuppgifter/uppdrag). Styrelsemötet/Årsmötet diskuterade initiativet – åsikter om detta är ett bra initiativ gick isär. KG påpekade dock att vi har ett beslut (årsmöte) sen tidigare om att detta ska genomföras. Det beskrevs att det är viktigt att det i kommittén även ingår en kvinna. Kommittén fick förtroende att ta fram ett förslag inför årsmötet 2022, och löpande diskutera detta med Styrelsen under det kommande verksamhetsåret

-Stadgeändringar: eventuellt behov av stadgeändringar kommer att tas upp vid årsmötet 2022, och en arbetsgrupp som utreder frågan är tillsatt.

-Brainstorming-möten för att få igång tvärvetenskapliga projekt: Ordförande Peter Fritzell har tagit initiativ till möten för att diskutera och bilda grupper av ledamöter som kan arbeta tvärvetenskapligt och inom det konceptet identifiera möjliga projekt. Just nu aktiva är följande grupper:

I: Projekt med inriktning mot klimat och miljö/solceller. Planeringsstadium. Deltagare Angelika Basch, Lars Broman och Mariana Back.

II. Projekt med fokus på psykiatri och alkohol/drog-beroende – #3 (delmål) i Agenda 2030. (Christina Hultman, f n sjukskriven) - Marylou Wadenberg, Ulf Berg, Elaine Bearer, Gudmund Bergqvist, Anders Gustavsson samt Lennart Wetterberg. Deltagarna i detta projekt har sammanträtt 2 ggr (under Q1). Andra mötet var ett webinar om cannabis med inbjuden föreläsare (Staffan Håbinette). Under Q2 har projektet haft ett webinar med Docent Anders Hammarberg, KI (strategier vid alkoholberoende). Projektet har 3 tydliga delprojekt/armar: Ulf Berg och hedersprofes-

sor Elaine Bearer – fokus på musik och hälsa; Marylou och Lennart Wetterberg – fokus på glutamatsystemets betydelse vid gynnsam farmakologisk behandling (Clozapine) av schizofreni; Marylou, Anders Gustavsson och Gudmund Bergqvist – fokus på alkohol/drog-missbruk och behandling. Bl a planeras ett seminarium med presentationer från dessa delprojekt på Vetenskapsfestivalen detta år. MLW är sammankallande.

III: Projekt kring etik i utbildning av vårdpersonal (undersköterskor) - Carl Olivestam sammankallande. Aktivt arbete pågår.

IV: Projekt kring digitalisering i skolmiljö i Strömstad – Per Flensburg och Maria Spante. Planeringsstadium.

Summering: Förutom löpande arbete har viktiga frågor för AU under Q2 2021 varit:

- i) att bereda frågor inför styrelse/årsmötet den 21 juni;
- ii) att som remissinstans skriva ett uttalande kring utredningen från Delegationen för senior arbetskraft;
- iii) webinarier i tvärvetenskapliga projekt;

iiii) webinarier/videoinspelningar att lägga på Akademin Hemsida;

v) att diskutera en ny organisationsstruktur tillsammans med M-gruppen

Övriga frågor

Ledamöter är aktiva med bidrag/krönikor till Strömstads Tidning, och planering av aktiviteter i sociala medier – Youtube pågår (se ovan under Webinar).

AU har under Q2 2021 haft möten via GoToMeeting

April; 20

Maj; 14

Juni; 15

Marylou har fört minnesanteckningar under AU:s möten. Dessa har granskats/reviderats av Peter Fritzell och därefter mailats till AU:s 4 medlemmar, samt till kassören KG Hammarlund.

Alla möten har genomförts virtuellt via te-leuppkoppling (GoToMeeting).